

ОБ'ЄДНАНІ НАЦІЇ
ПРАВА ЛЮДИНИ
УПРАВЛІННЯ ВЕРХОВНОГО КОМІСАРА

Україна

ОГЛЯД СИТУАЦІЇ У СФЕРІ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

1 СЕРПНЯ – 31 ЖОВТНЯ

СТИСЛИЙ ВИКЛАД

Оновлена інформація присвячена ключовим подіям у сфері прав людини в Україні з 1 серпня по 31 жовтня 2022 року та ґрунтується на роботі Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (ММПЛУ). Оскільки ознак ослаблення інтенсивності поточного збройного нападу Російської Федерації на Україну не спостерігається, ситуація з правами людини на всій території країни залишається вкрай важкою. Цей звітний період був позначений численними порушеннями прав людини, які торкнулися як цивільних осіб, так і комбатантів, як-от свавільне позбавлення життя, свавільні затримання і насильницькі зникнення, катування та жорстоке поводження, а також сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (СНПК). Він також характеризувався широкомасштабними нападами на критичну інфраструктуру, що призвело до подальшого погіршення гуманітарної ситуації.

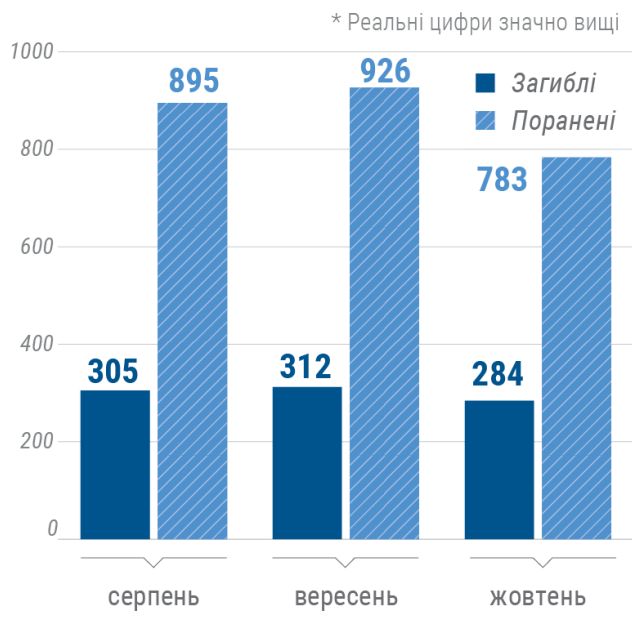
ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ

У період із 1 серпня до 31 жовтня ММПЛУ зафіксувала 3505 загиблих або поранених цивільних осіб, серед яких 901 загиблий та 2604 поранених людини. ММПЛУ вважає, що фактичні цифри значно вищі, оскільки інтенсивні бойові дії в деяких районах затримали перевірку випадків, які ще розглядаються. З вищезгаданих 3505 випадків загибелі і поранення цивільних осіб 726 осіб загинули та 2129 дістали поранень у 249 населених пунктах, які на момент загибелі та поранення жертв контролювались Урядом (81 відсоток загальної кількості жертв); 175 осіб загинули і 475 дістали поранень у 17 населених пунктах частин Луганської та Донецької областей, окупованих Російською Федерацією (19 відсотків загальної кількості жертв)¹. 95 відсотків жертв серед цивільних осіб (869 загиблих і 2466 поранених) було викликано зброєю вибухової дії з широкою зоною ураження, а у 5 відсотках випадків (32 загиблих і 138 поранених) причиною стали міни та вибухонебезпечні залишки війни².

¹ Цифри щодо жертв серед цивільного населення в інших областях України, які окуповані чи були окуповані Російською Федерацією (Харківській, Херсонській та Запорізькій областях), поки не перевірені.

² Ці цифри включають випадки, в яких цивільні особи загинули або дістали поранень від протипіхотних або протитранспортних мін або інших вибухових пристроїв, зокрема мін-пасток або нерозірваних боєприпасів, унаслідок їхньої детонації після доторкання до них.

ВТРАТИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ (ВИПАДКИ, ВЕРИФІКОВАНІ УВКПЛ)*, ПО МІСЯЦЯХ, з 1 серпня по 31 жовтня 2022 року

Дата створення: 30 листопада 2022 року Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

РОСІЙСЬКІ УДАРИ ПО УКРАЇНСЬКИХ МІСТАХ ТА ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ

З 10 жовтня російські збройні сили значно збільшили кількість ударів із застосуванням керованих і некерованих ракет та боеприпасів уповільненої дії по містах і об'єктах енергопостачання на всій території України. ММПЛУ задокументувала факт загибелі щонайменше 43 і поранення щонайменше 160 цивільних осіб у результаті цих нападів на території, яка контролюється Урядом. На додаток, у десяти областях України була вражена критична інфраструктура, зокрема енергетичні об'єкти та гідроелектростанції, внаслідок чого виникла значна нестача електроенергії та води по всій країні, у тому числі, у найбільших містах.

Ці удари відрізали або обмежили доступ цивільного населення до води, електропостачання, опалення та основних видів зв'язку у різні проміжки часу. В умовах зниження температури руйнування критичної інфраструктури водо- та енергопостачання цієї зими спричинило вкрай серйозні і реальні труднощі для мільйонів цивільних осіб, особливо людей у ситуаціях

вразливості. Вони також могли викликати нові хвилі переміщення населення. Ці удари викликають занепокоєння щодо їхньої відповідності нормам ведення бойових дій, зокрема принципам необхідності, розрізнення та пропорційності.

ЗАКЛАДИ ОСВІТИ ТА МЕДИЧНІ УСТАНОВИ, ЩО ПОСТРАЖДАЛИ ВІД БОЙОВИХ ДІЙ

За період із 1 серпня до 31 жовтня ММПЛУ задокументувала руйнування 32 закладів освіти та 5 медичних установ, а також пошкодження 60 закладів освіти та 27 медичних установ. З 24 лютого, коли почався збройний напад Російської Федерації, ММПЛУ задокументувала пошкодження або руйнування 501 закладу освіти та 261 медичної установи³. Масштаби пошкодження закладів освіти та медичних установ безпосередньо впливають на здійснення прав на здоров'я та освіту. Особливо від цього страждають діти, жінки, які потребують перинатальної допомоги, та люди з інвалідністю, які потребують стабільного доступу до медичної допомоги.

ВБИВСТВА

Багато тверджень про порушення міжнародного права прав людини та гуманітарного права, зокрема про умисні вбивства, з'явилося після того, як Уряд України у вересні повернув собі контроль над окупованими територіями Харківської області. Українська влада повідомила, що з місця масового поховання поблизу Ізюма було ексгумовано 447 тіл⁴. ММПЛУ задокументувало той факт, що серед жертв були цивільні особи, які були вбиті безпосередньо внаслідок бойових дій, цивільні особи, вбиті незаконно, цивільні особи, які померли через вплив стресу на здоров'я в результаті бойових дій або відсутність доступу до медичної допомоги, цивільні особи, які померли з природних причин, та військовослужбовці. В одному випадку, задокументованому ММПЛУ, російські збройні сили 7 травня вбили місцевого судово-медичного експерта (чоловіка з інвалідністю, якому було майже сімдесят років), намагаючись реквізувати його автомобіль⁵.

³ Оскільки багато випадків ще потребують підтвердження, ММПЛУ вважає, що фактичні цифри значно більші.

⁴ За даними Уряду, було ексгумовано тіл 215 жінок, 194 чоловіків, 5 дітей, 22 військовослужбовців та 11 осіб, чия стать установити не вдалося.

⁵ У грудні 2022 року УВКПЛ випустить тематичну доповідь про свавільні страти й напади на окремих цивільних осіб.

СЕСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО, ПОВ'ЯЗАНЕ З КОНФЛІКТОМ

Упродовж звітного періоду ММПЛУ отримала твердження, що заслуговують на довіру, про випадки СНПК щодо цивільних осіб у районах Харківської та Херсонської областей, контроль над якими Україна відновила у вересні, а також на територіях, наразі окупованих Російською Федерацією. З 24 лютого ММПЛУ задокументувала 86 випадків СНПК щодо жінок, чоловіків і дівчаток, зокрема зґвалтування, групового зґвалтування, примусу до оголення та до публічного роздягання, катувань з використанням сексуального насильства і сексуальної наруги. Ці випадки мали місце у різних областях України та у виправній установі в Російській Федерації. Більшість цих порушень скоїли представники російських збройних сил або правоохоронних органів. У 53 випадках сексуальне насильство було використано як елемент катувань і жорстокого поводження в умовах тримання під вартою.

Українські правоохоронні органи, за повідомленнями, розслідують 43 випадки сексуального насильства. У жовтні Офіс Генерального прокурора представив нову стратегію, спрямовану на впровадження в розслідування випадків СНПК підходу, який орієнтований на жертву. Цей важливий крок повинен полегшити доступ постраждалих осіб до правосуддя, захищаючи їх при цьому від повторного психологічного травмування або іншої шкоди.

ЕВАКУАЦІЯ, ПРИМУСОВЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ ТА «ФІЛЬТРАЦІЯ»

Ураховуючи ризик ескалації бойових дій наближення холодних місяців, 1 серпня Уряд розпочав обов'язкову евакуацію з частин Донецької області, які перебувають під його контролем, і настійно рекомендував мешканцям частин Харківської, Миколаївської та Запорізької областей, які він контролює, також евакуюватися. Хоча Уряд взяв на себе зобов'язання забезпечити транспорт, житло, харчування, медичні послуги й матеріальну допомогу, результати моніторингу, здійсненого ММПЛУ до цього часу, дають підстави вважати, що в більшості випадків евакуацію організують і проводять громадянське суспільство та незалежні волонтери без безпосередньої допомоги від Уряду.

Російська окупаційна влада в Херсоні повідомила, що в період із 18 до 26 жовтня людей евакуювали з західного берега Дніпра в Херсонській області в інші райони або далі до Російської Федерації. Попередні повідомлення свідчать, що евакуація не мала обов'язкового характеру, але цивільним особам, які бажали виїхати, доводилося проходити процедуру так званої «фільтрації» - систему перевірок на предмет безпеки та збирання персональних даних. 10 жовтня, згідно інформації у наявності УВКПЛ, відбулося насильницьке зникнення жінки, яке вчинили, ймовірно, співробітники Федеральної служби безпеки Російської Федерації після того, як вона не пройшла «фільтрацію» на кордоні між Україною та Російською Федерацією в Ростовській області.

Єдиний пункт перетину лінії фронту в Василівці (Запорізька область) у жовтні часто був закритий. 1 жовтня російські збройні сили також установили правила, за якими було обмежено кількість людей, що могли виїжджати з окупованої території на територію, яка контролюється Урядом України. У результаті особам, які хотіли перетнути лінію фронту, необхідно було звертатися за письмовим дозволом до російської окупаційної влади. Оскільки людям часто доводилося чекати у черзі в пункті перетину до трьох днів, термін дії дозволів (які були чинними тільки один-два дні) часто спливав, перш ніж люди могли перейти лінію фронту, через що вони були змушені повертатися і звертатися за дозволом повторно.

ММПЛУ отримала повідомленнями про примусове переселення дітей, зокрема зі спеціалізованих установ, із Донецької, Херсонської, Харківської, Луганської та Запорізької областей до інших місць на території, окупованій Російською Федерацією, а також депортації дітей до Російської Федерації. Ці повідомлення, а також процедури «фільтрації» викликають серйозні занепокоєння.

7 квітня члени пов'язаних із Росією озброєних груп наказали одному чоловікові та трьом його дітям залишити їхній притулок у Маріуполі та пройти «фільтрацію». Чоловік не пройшов цю процедуру, після чого його тримали під вартою без зв'язку з зовнішнім світом упродовж 50 днів. Його дітей спочатку помістили у «фільтраційний табір» у Безіменному, а тоді у лікарню в Новоазовську, що на окупованій території Донецької області, після чого 27 травня перевезли з іншими дітьми до дитячого табору під Москвою. Коли чоловіка звільнили, йому вдалося виїхати до Російської

Федерації. 19 червня він знайшов своїх дітей у вищезгаданому таборі та виїхав із ними з країни. За його словами, разом із його дітьми до Російської Федерації було вивезено близько 30 дітей з Донецької області, які втратили батьків чи опікунів або були розлучені з ними. Ці діти залишилися в таборі, а згодом були поміщені до прийомних сімей у Російській Федерації. Уповноважена при Президентів Росії з прав дитини повідомила, що взяла на виховання одного з хлопчиків із цієї групи і що у вересні він отримав російське громадянство⁶. Міжнародне гуманітарне право забороняє примусове переселення та депортацію осіб, які перебувають під захистом, і такі дії можуть становити воєнні злочини⁷. Ця заборона стосується також дітей, які не є громадянами тієї сторони конфлікту, в руках якої вони були знайдені.

ПОВОДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ

Упродовж звітнього періоду ММПЛУ продовжила користуватися конфіденційним доступом до офіційних місць інтернування під контролем Уряду України. Проте, Російська Федерація не надала ММПЛУ доступу до військовополонених та затриманих цивільних осіб під її контролем або у розпорядженні її органів влади⁸. Упродовж звітнього періоду ММПЛУ провела інтерв'ю з 33 військовополоненими з російських збройних сил та пов'язаних озброєних груп у шести місцях тримання під вартою, які використовувалися для інтернування військовополонених. ММПЛУ встановила, що після захоплення українськими збройними силами військовополонених часто били кулаками або ногами. Крім того, навіть коли умови інтернування були належними, багатьох із них тримали в ізоляції, що суперечить міжнародному гуманітарному праву⁹.

Шляхом проведення 120 інтерв'ю з колишніми українськими військовополоненими (104 чоловіками та 16 жінками), звільненими під час обміну, ММПЛУ задокументувала поширену практику застосування катувань і жорстокого

поводження в місцях інтернування в Російській Федерації та на окупованій нею території України. Це, зокрема, жорстокі побиття, удари електричним струмом, сексуальне насильство, вимушене перебування в незручних позах та інші форми катувань. Побиття призвели до смерті принаймні однієї особи. ММПЛУ задокументувала також факт страти в позасудовому порядку групою осіб, які, як здалося, були воєнними найманцями, особи, яка втратила здатність брати участь у бойових діях (*hors de combat*). Вони також відмовили в медичній допомозі військовополоненому, якого тримали в себе під вартою, в результаті чого той помер. Більшість українських військовополонених скаржилися на погане харчування та брак або низьку якість води, що в багатьох випадках призвело до погіршення їхнього здоров'я та сильної втрати ваги.

Декілька жінок-військовополонених, яких було інтерновано у слідчих ізоляторах Донецька, Курська і Таганрогу, повідомили, що їх піддавали побиттям, примусовому оголенню (що в деяких випадках супроводжувалося оглядом порожнин тіла), погрозам насильством та іншим видам принизливого поведіння що може становити сексуальне насильство. Зокрема, жінок примушували бігати оголеними в приміщеннях установ у присутності охоронців-чоловіків. Ті, кого інтернували у виправній колонії під Оленівкою, повідомили, що як такому фізичному насильству їх не піддавали, але скаржилися на психологічні страждання і вкрай неналежні та принизливі умови тримання під вартою. У супереч міжнародному гуманітарному праву всіх опитаних колишніх українських військовополонених тримали в ізоляції.

НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ ТА СВАВІЛЬНІ ЗАТРИМАННЯ

З 24 лютого ММПЛУ задокументувала 457 випадків свавільного затримання та насильницького зникнення цивільних осіб (395 чоловіків, 61 жінки

⁶ МК.ру, «Омбудсмен Львова-Белова взяла під опіку хлопчика з Маріуполя», 13 липня 2022 р., отримано з <https://www.mk.ru/social/2022/07/13/ombudsmen-lyovabelova-vzyala-pod-opeku-malchika-iz-mariupolya.html>; та 360tv.ru, «Підлітку з [ДНР] видали паспорт в Одинцові», 22 вересня 2022 р., отримано з <https://360tv.ru/news/mosobl/podrostku-iz-dnr-vydali-pasport-v-odintsove/> 23 листопада 2022 р.

⁷ Стаття 49 Четвертої Женевської конвенції.

⁸ Як виняток, 19 серпня ММПЛУ було дозволено зустрітися з військовополоненими у слідчому ізоляторі на території, окупованій Російською Федерацією, у Луганську. Проте, провести конфіденційні інтерв'ю ММПЛУ не змогла.

⁹ 15 листопада Керівниця Місії Матильда Богнер провела брифінг щодо становища військовополонених, з матеріалами якого можна ознайомитися за посиланням <https://www.ohchr.org/en/press-briefing-notes/2022/11/ukraine-russia-prisoners-war>

та 1 хлопчика), які можна віднести на рахунок дій російських збройних сил і пов'язаних озброєних груп. Двадцять жертв (19 чоловіків і 1 жінка) померли, перебуваючи під вартою, або були знайдені мертвими пізніше. ММПЛУ задокументувала поширену практику застосування катувань і жорстокого поводження з затриманими цивільними особами в слідчих ізоляторах Російської Федерації¹⁰. Ця практика включала побиття, вимушене перебування в незручних позах та тримання на низькій температурі. Багатьох затриманих цивільних осіб піддавали актам катувань і жорстокого поводження, схожим на ті, що застосовували до військовополонених, зокрема змушували проходити через «вітальні коридори»¹¹. У кількох випадках затриманих цивільних осіб тримали у камерах разом із військовополоненими, всупереч встановленому міжнародним гуманітарним правом обов'язку тримати їх окремо.

У Харківській області ММПЛУ задокументувала 34 випадки насильницького зникнення та свавільного затримання російськими збройними силами й пов'язаними озброєними групами в період, коли вони здійснювали там військовий контроль. Сім звільнених жертв повідомили ММПЛУ, що під час тримання під вартою їх піддавали катуванням і жорстокому поводженню, зокрема побиттям і сексуальному насильству. Мало того, жертв тримали в імпровізованих місцях тримання під вартою, без доступу до санітарних споруд або сонячного світла і погано годували. В Автономній Республіці Крим і місті Севастополі, окупованих Російською Федерацією (далі – «Крим») ризик насильницького зникнення був високим для чоловіків, зокрема кримських татар, які в'їжджали до Криму з материкової частини України через адміністративну межу. З 24 лютого ММПЛУ задокументувала п'ять випадків насильницького зникнення (чотирьох чоловіків і одної жінки), один з яких закінчився стратою в позасудовому порядку. Жертв або затримували на адміністративній межі, або примусово перевозили до Криму через адміністративну межу з Херсонської області.

ММПЛУ задокументувала також 53 випадки свавільного затримання і 32 випадки, які можуть дорівнювати насильницькому зникненню, вчинені військовослужбовцями українських збройних сил

та співробітниками українських правоохоронних органів. У 36 з цих випадків застосовувалися катування чи жорстоке поводження, особливо з боку Служби безпеки України (СБУ), з метою отримання інформації чи примусу до зізнання. Такі дії вчинялися в офіційних або неофіційних місцях тримання під вартою, таких як підвали і кімнати будівель правоохоронних органів, приватні квартири або інших місця, перетворені на військові казарми. Застосовувалися такі форми катувань, як жорстоке побиття, удари електричним струмом, імітація страти та позбавлення сну, що іноді супроводжувалося агресивними особистими обшуками, примусовим роздяганням і оголенням.

ГРОМАДЯНСЬКИЙ ПРОСТІР ТА ОСНОВОПОЛОЖНІ СВОБОДИ

ММПЛУ задокументувала той факт, що для осіб, які мешкають у Криму, стає дедалі небезпечнішим висловлювати та виражати свої думки, особливо якщо це вираження підтримки Україні або виступи проти збройного нападу Російської Федерації. Впродовж звітного періоду російська окупаційна влада засудила 61 особу (40 чоловіків і 21 жінку) за «публічні дії, спрямовані на дискредитацію Збройних сил Російської Федерації», що на 35 відсотків більше, ніж за попередній тримісячний період, упродовж якого було засуджено 45 осіб. У результаті загальна кількість засуджених за період із 4 березня, коли було введено в дію цей закон, сягнула 154 осіб.

В одному показовому випадку шістьох осіб обвинуватили в публічній демонстрації символіки екстремістської організації та в дискредитації російських збройних сил за два дні після того, як 10 вересня диск-жокей на весіллі в одному з ресторанів Бахчисарая програв українську патріотичну пісню. 13 вересня місцевий суд Бахчисарая визнав винними диск-жокея, матерів нареченої та нареченого, одного з гостей, власника ресторану та його дружину. Чотирьох із них було засуджено до тримання під вартою на строк від 5 до 15 днів, а інших двох – до сплати адміністративного штрафу. Суд вирішив, що уривок із пісні, який закликає «визволяти братів-українців з московських кайдан», прирівнюється до дискредитації російських збройних сил.

¹⁰ Цих цивільних осіб було затримано на території України, яка контролюється російськими збройними силами та пов'язаними озброєними групами, а потім переведено до установ, розташованих у Російській Федерації.

¹¹ Охоронці шикуються з двох сторін у коридор і змушують військовополонених бігти по ньому, б'ючи їх кийками по всьому тілу, крім голови. ММПЛУ задокументувала принаймні одну смерть внаслідок таких побоїв.

У вересні-жовтні на території, окупованій Російською Федерацією, в результаті артилерійського обстрілу загинув один журналіст, а ще четверо журналістів і працівників засобів масової інформації дістали поранень (троє – через обстріл, один – унаслідок вибуху). З 24 лютого ММПЛУ задокументувала 18 випадків загибелі та 19 випадків поранення журналістів і працівників засобів масової інформації.

ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ І КУЛЬТУРНІ ПРАВА

У частинах країни, охоплених бойовими діями, у тому числі, у районах Харківської області, над якими Україна у вересні повернула собі контроль, у багатьох населених пунктах немає електрики, газу та води, а територія продовжує бути сильно забрудненою мінами й нерозірваними боєприпасами. Цивільні особи, які повертаються до своїх сіл, потрапляють у важкі умови, які загрожують їхньому праву на життя і здоров'я. Більшість цивільних мешканців, які залишалися в цих районах у періоди бойових дій та окупації, - люди старшого віку, які стикаються з істотними проблемами у поданні заяв на отримання соціальної допомоги та в її отриманні, включно з пенсією, яка не належить до накопичувальної системи. Такі виклики включають в себе відсутність доступу до Інтернету та смартфонів, та необхідність їздити для подання заяв до міст, подорож до яких займає кілька годин.

Цивільні особи, що живуть у районах, постраждалих від бойових дій, серед яких багато людей старшого віку та жінок із дуже низькими доходами чи пенсіями, щосили намагаються відремонтувати свої пошкоджені домівки та підтримувати їх у жилому стані в умовах зими. До того ж багато з них не можуть дозволити собі закупити паливо на зиму і в змозі зробити це тільки на шкоду іншим основним потребам.

У районах Донецької області, окупованих Російською Федерацією, з лютого місяця різко скоротилися обсяги водопостачання, зокрема деякі населені пункти отримують лише п'яту частину від своєї потреби у воді. Якість води також дуже низька. Оскільки вода доставляється вантажівками до спеціальних пунктів розподілу, люди з

інвалідністю та люди старшого віку, особливо ті, що мають хронічні проблеми зі здоров'ям або труднощі з пересуванням, стикаються з додатковими перешкодами в отриманні води достатньої кількості питної води.

З листопада Парламент ухвалив закон про державний бюджет, яким не передбачено істотного підвищення встановленого законом розміру прожиткового мінімуму, незважаючи на очікуваний рівень інфляції у 30 відсотків і на власну оцінку Уряду, згідно з якою встановлений законом прожитковий мінімум покриває лише половину нинішньої вартості життя. Оскільки багато соціальних виплат, як, наприклад, ненакопичувальні пенсії, визначаються на основі цього прожиткового мінімуму, ММПЛУ занепокоєно тим, що у результаті цього багато цивільних осіб не зможуть покрити основні потреби, особливо цієї зими. Серед тих, хто зазнає найбільшого ризику, - люди старшого віку, тому що 80 відсотків цих осіб залежать від соціальних пенсій. Особливо це стосується жінок старшого віку, оскільки через неоплачувані роботи у родині ті обов'язки з догляду, які вони виконували в минулому, вірогідність того, що вони робили внески до офіційної накопичувальної пенсійної системи, нижча¹².

ММПЛУ продовжує отримувати повідомлення про відсутність належного житла для людей з інвалідністю серед внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, можна зазначити такі проблеми, як фізично недоступні санітарні вузли, а також проблеми із тимчасовим житлом, якого або взагалі немає, або воно є фізично недоступним.

«РЕФЕРЕНДУМИ» І ЗАСТОСУВАННЯ РОСІЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ

З 23 до 27 вересня російська окупаційна влада провела так звані «референдуми» щодо приєднання до Російської Федерації окупованої території Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей. 30 вересня Президент Російської Федерації підписав «Договори про приєднання Донецької Народної Республіки, Луганської Народної Республіки, Запорізької області та Херсонської області до Російської

¹² МОП, Майбутнє пенсійної системи України: адекватність, охоплення та стійкість, 2019 р., текст доступний за посиланням: <https://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action;jsessionid=vs>

[mMj4oaJbU8-BgLJRAst_Xu3gL1ixOCocInoMzB_3sX825s8a6S1-1287977132?id=57734](https://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action;jsessionid=vs)

Федерації». 4 жовтня Російська Федерація ухвалила федеральні конституційні закони про приєднання і мала на меті формально визнати ці чотири українські області окремими суб'єктами Російської Федерації¹³. 13 жовтня 2022 року Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції ES-11/4 «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН» засудила організацію цих так званих референдумів і спробу незаконної анексії Донецької, Херсонської, Луганської та Запорізької областей, і заявила, що протиправні дії Російської Федерації не мають міжнародно-правової сили і не є підставою для будь-якої зміни статусу цих областей України.

Нормативно-правові акти, прийняті Російською Федерацією, мали на меті формально поширити дію російського законодавства на територію чотирьох областей (Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської), частини яких окуповані Російською Федерацією¹⁴, і спричинили безпосередні наслідки для статусу та прав їхніх мешканців¹⁵. Незважаючи на відсутність їхньої чинності згідно міжнародного права, вони мали прямі практичні наслідки для мешканців зазначених областей. Зокрема, ними встановлено,

що згідно російського законодавства, всі українські громадяни та особи без громадянства, які постійно мешкають у цих областях, визнаються громадянами Російської Федерації, за винятком тих, хто не принесе присягу або хто офіційно відмовиться від російського громадянства впродовж одного місяця з дати набрання чинності вищезгаданими «договорами»¹⁶. ММПЛУ з занепокоєнням зазначає, що мешканці окупованої території, які не отримали російського громадянства, можуть бути виключені зі сфери дії систем пенсійного і соціального забезпечення та медичного страхування.

19 жовтня Президент Російської Федерації підписав Указ № 756, яким було введено воєнний стан у Донецькій, Херсонській, Луганській та Запорізькій областях. Хоча точну сферу застосування воєнного стану ще належить визначити, указом передбачено широкий спектр заходів, які можуть здійснюватися «за потреби», як-от комендантська година, вилучення майна, інтернування та обмеження на свободу пересування, свободу об'єднання й діяльність політичних партій та інших громадських об'єднань¹⁷.

КОНТАКТНІ ДАНІ

вул. Еспланадна, 20, к. 310,
м. Київ, 01023
+38 044 253 59 66
ohchr-hrmu@un.org

¹³ Див. Федеральні конституційні закони Російської Федерації №№ 5-ФКЗ, 6-ФКЗ, 7-ФКЗ та 8-ФКЗ від 4 жовтня 2022 р.

¹⁴ Стаття 8 кожного «договору», відповідно до якої застосування російського законодавства мало поширюватися на всю географічну територію відповідних областей, кожна з яких частково окупована Російською Федерацією.

¹⁵ Ці нормативно-правові акти замінили чинне законодавство російським законодавством у всіх сферах життя. Вони також створили російські суди, органи

прокуратури, нотаріат, колеції адвокатів та встановлюється перехідний період до 1 січня 2026 року, впродовж якого українські закони могли би доповнювати російське законодавство, якщо вони не суперечать Конституції Росії.

¹⁶ Стаття 5 кожного «договору».

¹⁷ Ці заходи обмежують низку прав і свобод, гарантованих міжнародним правом у сфері прав людини. ММПЛУ зазначає, що Російська Федерація формально не відступила від будь-якого з цих прав і тому зобов'язана продовжити дотримуватися їх.